

A Börtönügyi Szemle *Műhely* rovatát – a gyakorló büntetés-végrehajtási szakemberek segítségével – a jövőben szeretnénk friss tartalommal megtölteni, hogy az tükrözze, jelenítse meg a hazai gyakorlat eredményeit és problémáit, az ellenvéleményeket egymással ütköztetve.

Noha a mostani *Műhely* rovat írásainak nagyobb része a nevelés problematikájával foglalkozik, ez nem azt jelenti, hogy mindenáron a tematikusságra törekszünk, szeretnénk, ha büntetés-végrehajtás minél több szakterülete megjelenne a lap hasábjain.

Jeien szám *Műhely*-anyagai közül több is eredeti formájában más-más céllal – pl. jelentésként, hozzászólásként – íródott, így azok alapvetően megőrizték műfajuk különbözőségeit, de ami ennél természetesen fontosabb: a nézőpontok, vélemények különbözősége.

Akad az írások közül, amely szándékoltan vitaindítóknak készült, és olyan is van közöttük, amely – a szerző szándékától függetlenül – vitára készített...

A szerk.

Felmérés a fogvatartottak közérzetét javító intézkedések hatásairól

Jelen dolgozat első változata a büntetés-végrehajtási parancsnokok és vezetők 2003. szeptemberi országos értekezletére készült. Az eredeti anyag összeállításához egy kérdőíves segédanyagot készítettünk a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztályán, melyet valamennyi intézetnek megküldtünk. A beérkező válaszok, a kérdőívekhez csatolt helyi megjegyzések és értékelések alapján könnyen elkészíthető volt az értekezlet elé terjesztendő anyag, ugyanakkor az országos parancsnokságra visszaküldött kérdőívek az értekezlet témáján túlmutató következtetések levonására adtak módot, illetve felmerült annak az igénye is, hogy a helyi gyakorlatot ne csak a közvetlen kapcsolatot tartó intézetek és azok dolgozói is

merhessék meg, hanem a hazai büntetés-végrehajtási teljes személyi állománya. Ezt megcélözva készült el ez az írás.

I.

A büntetés-végrehajtási intézeteinkben és intézményeinkben fogva tartottak létszáma 2002. második felére kritikus számra emelkedett, a 2002. augusztus 31-i adat szerint 18071 fő fogvatartott volt nyilvántartásunkban. Az a tény, hogy intézeteink zsúfoltsága igen magas méreteket ért el, a fogvatartottak hangulatára és közérzetére negatív hatást gyakorolhatott, illetve a rendelkezésünkre álló adatok szerint gyakorolt is.

Mindezek elengedhetlenné tették a probléma hatékony és mielőbbi kezelését,

melynek alapján 2002. szeptember 2-án kiadásra került – alapos előkészítést és az Igazságügyi Minisztériummal történt egyeztetést követően – az országos parancsnok 11-111/2002. sz. körlevele (a továbbiakban: Körlevél).

A fogvatartottak közérzetének javítását is célozta – többek között – a fogvatartottak tisztálkodásához alapvetően szükséges cikkek norma szerinti biztosításáról szóló 1-1/80/2002. (IK Bv. Mell. 11.) OP intézkedés, továbbá az egyes nevelési feladatok végrehajtásáról szóló 0116/1998. (IK Bv. Mell. 2.) OP intézkedés (a továbbiakban: nevelési OP intézkedés) módosítása. Ez utóbbi intézkedés a telefonálás rendjét szabályozta, a nevelési szakterületet érintő egyéb intézkedések mellett.

Az élelmezés minőségének javítására született meg a fogvatartottak és beutaltak élelmezési normáiról és pótlékairól szóló 1-1/59/2002. (IK Bv. Mell. 9.) OP intézkedés.

A büntetés-végrehajtási szervek 2003. évi fő feladatainak meghatározásáról és az azzal kapcsolatos feladatokról szóló 1-1/17/2003. (IK Bv. Mell. 3.) OP intézkedés is tartalmaz olyan feladatokat, amelyek a fogvatartási körülmények javításával közvetlen befolyással bírnak a fogvatartottak közérzetére. Az újabb intézkedés az előzőekben jelzett konkrét feladatokat tartalmazó szabályozások maradéktalan megvalósítását határozza meg.

II.

Az utóbbi időszak adatai azt mutatják, hogy a zsúfoltság valamelyest csökkent: 2003. augusztus 22-én összesen 17070 fő tartózkodott intézeteinkben, ami szinte pontosan ezer fős csökkenést jelent az előző év hasonló időszakához képest. En-

nek ellenére továbbra is kiemelten kezelendő az intézeteinkben fogva tartottak közérzetének alakulása.

A fogvatartottak közérzetének javítását célzó Körlevél kiadásától – majd az azt követő további intézkedésektől – közel egy év telt el, ez is indokolta az elvégzett munka értékelését annak érdekében, hogy az esetleges további intézkedéseinket megtehessek. Az elemző munkát segítették az osztályvezetői értekezletekről készített és az országos parancsnokságra beküldött emlékeztetők, műszaki tartalmú tájékoztató dokumentumok. 2003. I. félévében két intézet is beszámolt a büntetés-végrehajtási parancsnokok és vezetők országos értekezletén az általuk alkalmazott, bevezetett közérzetjavító intézkedésekről, a Körlevélben és az előzőekben jelzett intézkedésekben meghatározott – a fogvatartottak hangulatát érintő – feladatok végrehajtásáról.

A közérzetjavító intézkedések jelentős részét kötelező érvénnyel kellett végrehajtani, például az élelmezési norma emelése, a tisztálkodási eszközök biztosítását valamennyi fogvatartottnak, a kötelezően, jogszabályban előírt fürdés számának növelését stb. Ezen feladatok megvalósítására a legtöbb esetben az országos parancsnokság biztosította a pénzügyi fedezetet, de születtek olyan előírások is, amelyek végrehajtásához az intézeteknek maguknak kellett kigazdálkodni a szükséges kezetet.

Az élelmezési norma változása, a tisztálkodási eszközök biztosítása kiemelten az országos parancsnokság és az intézetek gazdasági területeinek jelentettek többletfeladatokat, a nevelési szakterületet elsősorban a Körlevélben meghatározottak egy része, és a nevelési OP intézkedés

módosításából adódó feladatok érintették. (Természetesen a nevelési területre vonatkozó változások is jelentős anyagi terheket jelentettek a büntetés-végrehajtási szervezetnek.)

Felismerve azt, hogy a közérzetjavító intézkedések sikeres végrehajtása a személyi állomány munkáját is nagy mértékben könnyítheti, több intézetben az előírt feladatok elvégzése mellett – a helyi sajátosságokat is figyelembe véve – további közérzetjavító intézkedéseket is bevezettek, és ezek anyagi terheit is felvállalták.

III.

A következő részben néhány olyan közérzetjavító intézkedés hatásait elemezzük, amelyek a fogvatartottak hangulatának alakulásában kiemelt fontosságúak.

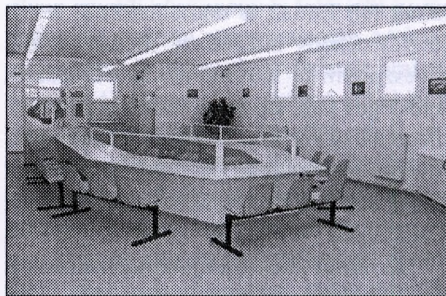
1./ A hozzátartozókkal való kapcsolattartás erősítése és lehetőség szerinti javítása fontos eleme a fogvatartottak közérzetét javító tényezőknek. A kapcsolattartás bővítésének jogszabályi lehetőségei adóttak, hiszen a telefonálás idejét, a csomagok mennyiségét, vagy a látogatások alkalmát a jogszabályok nem korlátozzák, a szabályozottakon felüli alkalmazásuk a büntetés-végrehajtási szervezet részére súlyos anyagi terhet nem jelent. Ugyanakkor a személyi állomány számára többletfeladattal és esetenként túlórával jár vagy járhat a szervezés és a konkrét végrehajtás.

A kapcsolattartás javításában – kisebb költségű és mégis jelentősebbnek tekinthető – tartalékokkal a telefonálás és a csomagküldés területén rendelkezünk, ennek megfelelően a Körlevélben és a nevelési OP intézkedésben is ezeket preferáltuk.

Jogszabályi előírás szerint a fogvatartottak havonta egy csomag fogadására jo-

gosultak. Általános tapasztalat, hogy az intézetekben a Körlevél alapján a beküldhető csomagok számán változtattak, így legalább két csomag érkezik a fogvatartottaknak, de több helyen nem korlátozzák a csomagok számát. Nem egy esetben tapasztaltuk, hogy a Körlevél kiadását megelőzően már az alapvető jogosultság feletti csomagszámot biztosították.

Az intézetek élnek a csomagfajták megválasztásának lehetőségével, ezzel megoldva a változó fogvatartotti igények teljesítését. Az előzetesen letartóztatottak esetében a ruhák cseréjét is biztosítják a csomagküldés során, de természetesen az élelmiszert tartalmazó küldemények száma is magas.

A telefonálás rendjét, idejét alapvetően a nevelési OP intézkedés módosításával határoztuk meg. A szabályozás szerint a fogvatartottaknak legalább heti egy alkalommal, öt perces időtartamban tettük lehetővé a telefonálást. Látszólag a heti egyszeri alkalom öt percben kevésnek tűnik, de ha a fogvatartotti létszámra átszámoljuk a telefonálásra meghatározott időt, akkor heti 1423 órát kapunk. (Ebben az adatban nem szerepel az ügyvédi telefonálásra felhasználható idő.) A legtöbb intézetben erre a célra további időt biztosítanak, sőt néhány helyen semmilyen limit nincs az ügyvédi telefonoknál. Az öt per-

ces telefonálás a minimumot jelenti, ugyanakkor a kérdőíves felmérés alapján megállapítottuk, hogy szinte kivétel nélkül mindenhol ennél több időt engedélyeznek.

A Körlevélben a telefonok számának növelését határoztuk meg, mely feladatnak minimális kivétellel valamennyi intézet eleget tett, ezzel csökkentve az egy készülékre jutó fogvatartottak számát, amely 12 és mintegy 200 között mozog. A jelzett arányszám 80-100 közötti főben alakult a legtöbb intézetben.

Az újabb készülékek beszerzése, felszerelése költségeket nem eredményezett, kizárólag a szolgáltató számára jelenthetett terhet, amit nem minden esetben vállaltak fel. Emiatt is maradhatott el a fejlesztés néhány intézetben, illetve például a veszprémi új intézetünkben a fejlesztés felesleges volt, hiszen a tervezésnél eleve meghatároztuk a készülékek kialakítását, továbbá a Fővárosi Bv. Intézetben is jól kialakított rendszer működik az alegység átadása óta.

Természetesen az újabb készülékek a leterheltséget csökkentették, de ezzel szinte párhuzamosan a telefonálási idő is növekedett a nevelési OP intézkedésben meghatározott minimális idő kötelező engedélyezése miatt. A heti, illetve napi telefonálási idő rendkívül heterogén képet mutat. Mindkét intervallumban emelkedés tapasztalható: a heti 32 órás használat mellett előfordul alacsonyabb, napi 2-3 órás használat, mely inkább a kisebb intézetekre jellemző.

A telefonálás lehetőségének kibővítése a személyi állomány részéről nagyobb körülmények között, hatékonyabb szervezési igényel. Ennek ellenére, hogy az intézetek igyekeznek a feladatokat optimálisan

megtervezni, óhatatlanul is meg van az esélye annak, hogy a nevelők és a körlet-felügyelők leterheltsége emelkedik. Ezen problémának a kiküszöbölésére lehet alkalmas például az a tervezet, amit a Budapesti Fegyház és Börtön juttatott el hozzánk, melyben számítógépes ellenőrzést és – többek között – díjszabás alkalmazását tervezték. Ennek a rendszernek az esetleges működtetésével jelentős óraszámot takaríthatunk meg a nevelési szakterületen, hiszen a telefonálások ellenőrzését legtöbbször a nevelők látják el. Több idő fordítható ezáltal a fogvatartottak problémáinak közvetlen kezelésére.

2./ A szabadidő hasznos eltöltésének javítását célzó intézkedések során a fogvatartottak fizikai és mentális egészségének megőrzését tekintettük elsődlegesen fontosnak. Ezt segíti a kondicionáló termek és a szabadlevegőn tartózkodás alatt használható különböző edzőeszközök kialakítása.

A Körlevélben is a szabadlevegőn tartózkodás alatt használható edzőeszközök fejlesztését határoztuk meg, ennek megfelelően az intézetek többsége ki is épített különböző tornaszereket az udvarokon.

Az intézetek pénzügyi lehetőségeik figyelembe vételével alakították ki, illetve szerezték be a szabadlevegőn tartózkodás alatt használható sporteszközöket. Legnépszerűbbek a húzódzkodó és tolódzkodó készülékek, míg több helyen inkább tömegsportolásra alkalmas eszközöket (pl. labda, tollaslabda) vettek.

Hatékonyabb szervezőmunkával, és további eszközök beszerzésével igyekeztek a kondicionáló termek kihasználtságát és színvonalát emelni. A beszerezhető gépek igen magas ára miatt csak minimális lehetőség volt a géppark bővítésére, ki-

sebb súlyzók megvételel vagy a meglévők felújításával értek el az intézetek eredményt a fejlesztésben.

Nagyobb hatékonyságot a kihasznált-ság területén lehet tapasztalni. Ebben a tekintetben csökkenés csak egy intézetben volt, ahol a férőhelybővítés miatt nem tudták az eredeti szintet megtartani. Nem változott a kihasználtság például ott, ahol újabb kondicionáló helyiség kialakítása a férőhely rovására történhet csak, illetve a Körlevél kiadása előtt, és azt követően sem volt lehetséges külön terem létesítése (pl. a Baranya Megyei Bv. Intézetben). Szintén nem történetet érdemi változás ott, ahol a Körlevél kiadását megelőzően is már készítettek sporteszközöket (pl. a Komárom-Esztergom Megyei Bv. Intézetben).

A kondicionáló termék kialakításához szükséges termeket a férőhely rovására elvenni nem lehet, hiszen ezzel a zsúfoltságot növelnénk, ami céljainkkal ellentétesen hatna. Több olyan intézetünk is van, ahol a zárkákban háromszintes ágyakat helyeztek el, s a zárkák átalakításával csak a már meglévő problémáikat fokozták (pl. a Baranya Megyei Bv. Intézet).

Összességében megállapítható, hogy a kondicionáló termék kihasználtsága jelentősen növekedett. Ugyan minimális mennyiségben, de új vagy felújított sportgépeket is használatba vehettek a fogvatartottak. Több intézet is jelezte különböző edzőeszközök beszerzése iránti igényét, vagy azt, hogy a beszerzés folyamatban van.

3./ A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet módosításával valamennyi fogvatartott részére biztosítják intézeteink az egyéni

tisztálkodó eszközöket. A fogvatartottak ennek is köszönhetően a táplálkozásuk kiégésítésére nagyobb összeget fordíthatnak az intézeti boltokban történő vásárlásakor. További pozitív hatása van a **fogvatartottak vásárlásait bonyolító üzletek** árának folyamatos figyelemmel kísérésének.

Az intézetek dolgozói és az országos parancsnokság panaszokkal, bejelentésekkel foglalkozó munkatársai gyakran találkoznak olyan kifogásokkal, hogy a fogvatartottak az intézeti üzletek árát túl magasnak minősítik. Fontos, hogy a boltok árai a fogvatartottak számára is elérhetőek legyenek, nem szabad a monopóliumhelyzettel az üzleteknek visszaélni, ezért az állandó kontroll elengedhetetlen. Több olyan egyedi körülmény is felmerül az intézeteink részéről, amely alapján az intézeti boltok árait a „civil” üzletek áraival hasonlítják össze. Nem várható el például, hogy a hipermarketek üzletláncainál bevezetett árfekvéssel árulják cikkeiket az intézeti üzletek, de a kis helyi boltok általában magas árai sem szolgálhatnak mércéül az intézeteknek. Meg kell találni azt a közbenső megoldást, ami a működetőnek is megfelel, ugyanakkor a fogvatartottak számára sem jelent többletköltséget. Ezt biztosítja az állandó kontroll és egyeztetés a boltok vezetőivel, amit a Körlevél is feladatként meghatároz.

4./ Nem alaptalanul kívántuk megvalósítani közérzetjavítás gyanánt a **fogvatartottak étkezési normájának módosítását**. A fogvatartottak és beutaltak étkezési normáiról és pótlékairól szóló 1-1/59/2002. (IK Bv. Mell. 9.) OP intézkedés végrehajtásával lehetősége volt valamennyi intézetnek, hogy emelje a fogvatartottak ellátásának színvonalát. Ennek költségvonzata természetesen jelentős

volt, de az intézkedés – mivel a jobb minőségű ételnek közismerten pozitív hatása van a fogvatartottak hangulatára – gyakorlati haszna nem lehetett kérdéses.

Fontos tényező egy közérzetjavító intézkedés kommunikálása. Hiába javul az ételmezés színvonala, amikor a legtöbben azt természetes és elvárható intézkedésként élik meg – jogosan. Tudniuk kell a fogvatartottaknak arról, hogy az érdeükben milyen intézkedéseket tettünk. Ki kell emelni azokat a nehézségeket, amelyeket az ellátás színvonalának emelése során meg kell oldani, és azt, hogy a feladat végrehajtása milyen terhet jelent a büntetés-végrehajtás számára, továbbá, hogy intézkedéseink milyen konkrét formában valósulnak meg. Tudatosítani kell a fogvatartottakban a javulás konkrét tárgyiasulását, hogy milyen ételmezésekkel javul az étkezésük, mennyiben változik a részükre előírt norma, fokozatonként milyen eltérések vannak (dolgozó, nem dolgozó stb.). Sok esetben irigykedést és feszültséget szül az ételmezések eltérő kiosztása (dolgozók pótlékai vagy a diétások étele) az általános étkezésben részesülők számára. Amennyiben az okokra felhívjuk a figyelmet, a problémákat csökkenthetjük.

Részben a kommunikáció eleme, de az előkészítési feladatokhoz is besorolható a fogvatartottak igényeinek figyelembe vétele. Természetesen nem lehet egyszerre 1500 ember, de még egy kisebb létszámú intézetben fogva tartottak igényét sem lehet teljes körűen figyelembe venni, mégis nagy jelentősége van a fogvatartotti körben való tájékozódásnak. A fogvatartottak bevonása egy döntés megalapozásába, véleményük kikérése növelheti felelősségvállalásukat. Nagyobb az esélye egy olyan étkezési rendszer kialakításának,

amit a fogvatartottak jelentős része elfogad, és ezáltal csökkenhet a bezártságból adódó feszültségek felhalmozódása.

Szintén az előkészítés egyik eleme az olyan alapanyagok beszerzése, amelyek kevésbé adnak okot a fogvatartotti kifogásokra. Az ételmezési norma változása lehetőséget adhat arra, hogy időnként primőr ételmezereket szerezzenek be az intézeteink. De azzal is tisztában kell lennünk, hogy a jelenlegi változtatással, normanöveléssel sem tudunk olyan ételmezést biztosítani, amit szeretnénk, sőt a norma megemelését követően is mindig lesz olyan fogvatartott, aki az ellátást, ételmezését kritizálja, és folyamatosan panaszokat terjeszt majd be.

Fotó: Kovács Gy. László

Az ételek, étlap összeállításánál a magyar konyha ízeinek alkalmazásán túl a változatosság elve is figyelembe veendő. Az ételek elkészítésében lehetőség szerint olyan szakemberek munkáját kell igénybe venni, akik megfelelő szakmai ismeretekkel rendelkeznek, feladatukat kellő körültekintéssel és lelkiismeretességgel látják el. A fogvatartottak esetében biztosítani kell a folyamatos ellenőrzést. Általános tapasztalat a mennyiségi kifogások állandósulása. Elsősorban a kommunikáció feladata az, hogy a fogvatartottak tisztában legyenek a norma lényegével, azaz az ételeknek a Joule mérték szerinti biztosí-

tásával. Ugyanakkor nem elhanyagolható szempont az ételosztásban az egységes mennyiség biztosítása.

Az ételek minőségi javulása mellett hangulati tényező a kiemelt ünnepek során kiosztott ételek fajtája, azok alkalmazkodása az ünnepi hangulathoz. Általános tapasztalat, hogy intézeteinkben nagyobb ünnepek alkalmával olyan ételeket készítenek, amelyek nemzeti szokásainknak megfelelnek, és megkísérlik visszaidézni az adott esemény hangulátát.

Valamennyi intézetben igyekeztek javítani az ételmezésen, ennek érdekében – a teljesség igénye nélkül – az alábbi intézkedések születtek:

- kiegészítették a fogvatartottak ételmezését: változó mennyiségben és rendszerességgel gyümölcs (narancs, dinnye, kivi); primőr zöldség; rostos üdítő italok; csokoládé; nápolyi; tejtermékek; vitaminpótló savanyúság; sütemények stb.
- változatosabb étlap (Kalocsai Fegyház és Börtön)
- körültekintőbb nyersanyagbeszerzés az egészségügy által kiírt (diétás, zsírszegény stb.) ételek maradéktalan biztosítása érdekében
- a meleg miatt védőital (limonádé) a nem dolgozók részére is (Békés Megyei Bv. Intézet)

5./ A fogvatartottak kiétekzésének további egyszerű növelése jogszabályi háttér hiányában még nem lehetséges. Nagyobb lehetőség van a személyes szükségletre fordítható összeg emelése (a továbbiakban: kiétekzés) jutalom kiterjedtebb alkalmazására, de itt is felmerülnek a növekedést csökkentő tényezők.

Általános tapasztalat, hogy a kiétekzéssel kapcsolatos jutalmazás legtöbb

intézetben növekedett vagy legalább stagnált, volt néhány olyan intézet, ahol a statisztika szerint több száz százalékos növekedést tapasztaltunk.

A kiétekzés növelés jutalom gyakoribb alkalmazására csak abban az esetben van lehetőség, ha a fogvatartott rendelkezik letéti pénzzel. Ez két esetben valósulhat meg, ha az intézetben dolgozik – 17070 főből 2003. augusztus 22-i adatok szerint 10500 fő nem dolgozott –, vagy kintről kap pénzt (hozzátartozóktól, nyugdíjként stb.).

A fogvatartottak jelentős hányadára jellemző, hogy a hozzátartozóik csak kevésbé tudják segíteni őket, vagy a hozzátartozók sok esetben csak annyi pénzt küldenek be az intézetbe szűkös lehetőségük miatt, amennyit az adott hónapban a fogvatartottak kivásárolhatnak.

A vizsgálat idején mintegy hétezer fogvatartott tudott csak dolgozni intézeteinkben, ami még az 50%-os foglalkoztatást sem éri el. Legkedvezőbb foglalkoztatási arány a mezőgazdasági intézeteinkben van, illetve ki lehetne emelni más intézeteket is, pl. a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönt, ahol közel 100%-os a munkáltatás –, de ez a kedvezőnek tűnő adat ott sem állandó. A mezőgazdasági intézetekben természetesen legnagyobb részben idényjellegű foglalkoztatás történik, így a nyarat követően már csak jóval kevesebb fogvatartott munkáltatására van lehetőség.

Mivel kevés a dolgozók száma, jövedelem hiányában a jutalmazhatók száma is természetesen kevés, így a személyes szükségletre történő vásárlás jutalomból való emelésére is csak csökkenő számban van lehetőség, ennek megfelelően ezzel a közérzetjavító intézkedéssel csak kevés intézet élhetett. Mindezeknek ellenére

több olyan intézet is van, ahol kiemelten magas számban élnek a jelzett jutalmazási formával (pl. az Állampusztai Országos Bv. Intézetben 400%-os emelkedés, a Baracska Országos Bv. Intézetben 300%-os emelkedés). Csökkenés is tapasztalható volt (a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben 28%-os arányban), melynek oka elsősorban külső – az előzőekben taglalt – körülményekben kereshető.

6./ Higiéniai szempontból sem elhanyagolható intézkedésnek kellett bevezetni a **fürdési lehetőségek kiterjesztését** (hetente legalább két alkalommal kell a melegvizet fűrdést biztosítani azokban az intézetekben, ahol a zárkában nincs melegvíz). Annak ellenére, hogy a melegvízzel felszerelt zárkák esetében a végrehajtás nem volt kötelező érvényű, az intézetek – felismerve a szabályozás kiemelt jelentőségét – igyekeztek a heti fürdés számát emelni.

A költségvonzat ebben az esetben is jelentős volt, de mivel az országos parancsnokság a többletkiadásokat előirányzat-módosítással biztosította, a végrehajtás elsősorban szervezési feladatot jelentett. Kivétel nélkül megoldották a további fürdést azon esetekben, ahol nem volt melegvíz a zárkában. Előfordult olyan intézet is, ahol a többletköltségeket saját költségvetésből gazdálkodták ki takarékosági intézkedések egyidejű bevezetésével (pl. Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön, Balassagyarmati Fegyház és Börtön).

Az országos parancsnoki rendelkezés végrehajtása nem csak az intézetek kiadásának növekedésével járt, hanem komoly szervezési feladatokat rótt valamennyi körleten dolgozóra. Meg kellett szervezni a fogvatartottak további mozgását, illetve a kialakításában egyébként is nagy körültekintést igénylő napi-

rendben kellett jelentős változásokat végrehajtani.

7./ **A csendes pihenő bevezetése és az egységes ébresztő** tekintetében intézetenként változó gyakorlat alakult ki. Nagyobb számban alkalmazták a csendes pihenőt, hiszen ennek minimális biztonsági vonzata volt, ugyanakkor az egységes ébresztő módosítása már csak az intézetek mintegy 50%-ában történt meg. Ennek oka elsősorban a heterogén fogvatartotti összetételben és a foglalkoztatásban keresendő.

Az egységes ébresztő kérdésénél ki kell emelni, hogy ilyen – a hét valamennyi napjára vonatkoztatva – egyik intézetünkben sincs, ugyanakkor több intézetben is tapasztaltuk, hogy például a dolgozó és a nem dolgozó fogvatartottakat egy időben ébresztették fel. Praktikus okként merült fel egyéb napirendi pontok és a szolgálat ellátásával kapcsolatos feladatok végrehajtása, így az ébresztő kapcsolódott a létszám átadás-átvételéhez, váltáshoz vagy a reggeli kiosztásához.

Nagy létszámú mozgatás biztonsággal csak osztozottan lehetséges, a munkakörök (ld. konyhai munkások, szabadban dolgozók stb.) is más ébresztőt igényelnek – ez is praktikus alapot szolgáltat az eltérő napi-rendre, ez ébresztők eltérő végrehajtására.

A hétvégeken és ünnepnapokon a munkanapokhoz képest később tartják meg minden intézetben az ébresztőt. Ekkor szinte valamennyi fogvatartottra vonatkozóan egységes ébresztőt határoznak, de ez oly módon történik, hogy az előírt pihenőidőt biztosítják, és valamennyi fogvatartott a munkanapokhoz képest később kelhet fel.

IV.

Elemeztük az országos parancsnoki intézkedésekben meghatározott közérzetjavító intézkedéseken kívül az intézetek

által bevezetett és tervezett közérzetjavító intézkedéseket is. Ezek közzétételével reméljük azt, hogy a fejlesztés és az esetlegesen máshol is megvalósítható gyakorlat kialakításában segítséget nyújthat. Az alábbi „összesítés” tehát az intézetek által bevezetett vagy tervezett közérzetjavító intézkedésekből ad izelítőt:

- EVSZ-be soroltak számának növelése (OP intézkedés tartalmazza)
- átjárható differenciált rezsimiek kialakítása
- progresszív rezsimrendszer (jutalmazási-kezelési rendszer, Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön)
- pszicho-szociális körletrész kialakítása (Sopronkőhidai Fegyház és Börtön)
- félig nyitott fegyház körlet
- egyházi rendezvények számának növelése
- börtönkápolna vagy ökumenikus egyházi sarok kialakítása
- elítélt fórumok (legalább 2 alkalommal évente, de lehet több is)
- helyi börtönújság indítása
- intézetek közötti kulturális és sport programok
- csoportos és egyéni kimaradások engedélyezése átmeneti csoportban
- ajándékvásárlás megszervezése kiemelt ünnepekre
- látogató fogadásra kijelölt napok számának növelése
- látogató fogadás idejének növelése lehetőség szerint
- látogató helyiségben mobil gyermeksarok kialakítása (a látogató hozzátartozók a gyermekek esetleges folyamatos figyelemmel kísérése nélkül tudnak a fogvatartottakkal beszélgetni, ezzel a látogatás tartalmasabb és közvetlenebb lehet)

- kimenő levelek napi kétszeri postázása (a fogvatartottak – legtöbbször indokolatlanul – panaszkodnak a levelek késői kézbesítésére, ezzel az intézkedéssel ezeket a panaszokat jelentősen csökkenteni lehet)
- szabadtéri programok növelése
- birkagulyásparti a fogvatartottak részére karitatív szervezet közreműködésével (egy intézetben már megvalósították)
- szabadlevegőn tartózkodás idejének növelése (lehetőség szerint – nyáron – a ruházat könnyítésével is együtt járhat)
- beruházást nem igénylő szakkörök számának emelése
- filmklub indítása
- kombinált hálótartó a sportpályán (többféle sportolási lehetőség biztosítható ezzel)
- a zárkákban is használható játékok számának növelése
- iskolai oktatásban résztvevőknek tanulószoba kialakítása (nyugodt körülmények között a tanulás hatékonyabb lehet, a fogvatartottnak több sikerélményben van része)
- nyújtott TV-nézési lehetőség (kiemelten hétvégeken)
- koncertek szervezése külső előadókkal
- olvasóterem kialakítása
- idegen nyelvű könyvek folyamatos beszerzése
- roma nemzetiségű TV- és egyéb műsorok
- műszaki cikkek (televíziók) vásárlása
- civil személyekkel ankét, művészeti bemutató (pl. operaénekes előadása), beszélgetés élsportolóval

- rendszeres videó vetítés
- a kondicionáló terem használatának differenciált elbírálása (fegyelmezett, tiszta zárkák)
- elsősegély tanfolyam szervezése (a jellege és hasznossága miatt kiemelendő)
- a zárkában tartható tárgyak kibővítése saját hangszerrel
- az intézetben működő bolt pályázaton történő kiválasztása
- a HACCP rendszer kialakítása (a táplálás higiéniai követelményeinek betartása sokkal jobban érzékelhető a fogvatartottak részére)
- kártyás kiétkelési rendszer bevezetése (több intézetben is jól működik)
- az étrend kialakításánál diétás növény szaktudásának alkalmazása
- látogató helyiségbe italautomata beállítása
- csomagkivásárlás növelése
- melegvízellátás megoldása a zárkákban
- fürdők folyamatos felújítása
- sportfoglalkozásokat követő fürdés biztosítása
- sportpályás fürdési lehetőség zuhanyzó sátorral
- tárgyalás, látogatás előtti fürdés
- soron kívüli zárkafestések
- tisztasági csomag súlyának emelése (pl. 8 kg)
- a fegyház fokozatú elítéltek ajtajának napközbeni nyitva tartása nyári meleg napokon
- ételadó nyílások napközbeni nyitva tartása (ennek elsősorban a füledt nyári napokon van jelentősége, a zárkák jobb szellőzését biztosíthatja)
- meleg időszakban hűsítő (hideg víz) fürdés
- ruházatkönnyítés engedélyezése
- a fogvatartottak közérzetét érintő intézkedések aktualizálása (a tervezett intézkedések mihamarabbi, adott esetben soron kívüli bevezetése)

Összességében az intézetekből beérkezett jelentések azt tartalmzták, hogy a bevezetett közérzetjavító intézkedéseket a fogvatartottak érzékelték és értékelték, az intézetekben pozitív irányban változott a hangulat. A kiadott intézkedések beváltották az előirányzott célokat. A jövőre vonatkozó feladat a jelenlegi állapot megőrzése, és lehetőség szerinti javítása.

Balogh Attila